

Податкове планування як елемент адміністрування майнових податків

Окреслено загальні риси, основні етапи та напрями податкового планування. Здійснено порівняльний аналіз фактичних і прогнозних надходжень майнових податків, що дало змогу охарактеризувати роботу податкових інспекцій міста Львова. Побудовано моделі прогнозу надходжень з власників транспортних засобів і плати за землю до бюджету міста Львова. Обґрунтовано доцільність прогнозування обсягів податкових надходжень із застосуванням економетричних моделей. Розглянуто методику оцінки ефективності податкового планування.

Ключові слова: майнові податки, податкове планування, податкове прогнозування, корпоративне податкове планування.

Для забезпечення принципів фінансової незалежності місцевих органів влади необхідно основний акцент зробити на збільшенні їх власних доходів шляхом поліпшення адміністрування податків ресурсно-майнової групи, що вже діють в Україні, та впровадженні перспективної системи оподаткування нерухомості, передбаченої чинним податковим законодавством. Тому актуальним є дослідження особливостей податкового планування як важливого елемента системи вироблення й ухвалення рішень у сфері адміністрування майнових податків.

Окремі аспекти теорії оподаткування, зокрема податкових платежів ресурсно-майнової групи як підсистеми податкової структури суспільства та фінансового інструменту регулювання ринкової економіки, розглянуті в численних працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Серед них можна назвати А.М. Абдулгалімова, Б.Х. Алієва, О.Д. Василика, А.І. Крисоватого, І.Н. Мисляєву, В.М. Опаріна, А.В. Перова, Ю.О. Самуру, Д.Г. Черника [1-8] та інших економістів. Проте потребує подальшого вивчення питання удосконалення такої складової податкового менеджменту, як планування та прогнозування на макrorівні і на рівні підприємства.

Основною метою статті є дослідження податкового планування і прогнозування задля підвищення ефективності адміністрування майнових податків за ринкових умов господарювання в Україні.

Розвиток партнерських відносин державних податкових органів і платників податків потребує не лише стабільності законодавчого забезпечення податкового процесу, а й організації суб'єктами підприємницької діяльності процесу оптимізації податкових платежів на основі розширення самостійності в галузі їх адміністрування у межах чинного законодавства. На практиці ці напрями діяльності реалізуються у формі податкового планування, яке розглядають переважно як єдність двох підсистем – державного і корпоративного податкового планування. Перша з них охоплює діяльність органів влади щодо визначення загальної структури дохідних статей державного та місцевих бюджетів, друга – цілеспрямовану діяльність організації з метою оптимізації податкових платежів у межах законодавства.

Макроекономічне податкове планування є складовою бюджетного процесу, а його методологія регламентується Бюджетним кодексом. Можна виділити такі основні напрями державного податкового планування:

- 1) розробка науково обґрунтованої концепції побудови податкової системи держави;
- 2) розмежування податкових повноважень і джерел доходів між органами влади різних рівнів;
- 3) розрахунок контингентів податків, що мобілізуються на території.

Стратегія формування податкових доходів на рік (поточне податкове планування) і перспективу (податкове прогнозування) ґрунтується на макроекономічних показниках (обсяг ВВП, індекс інфляції, обсяг товарообороту), однак вона не вирішує всіх проблем податкового прогнозування і планування. Тому необхідним його компонентом є опрацювання та аналіз статистичних даних про акумуляцію податків у бюджет за минулі періоди, а також інформації про можливі зміни у податковому законодавстві.

Прогнозування податкових надходжень дає змогу оцінити глибину розбіжностей між цілями платників податків і фіскальними цілями держави, звести до мінімуму ймовірні втрати.

З метою загальнодержавного прогнозування у податковій службі функціонують підрозділи прогнозування та економічного аналізу, у Міністерстві фінансів України створено Департамент податкової політики і макроекономічного прогнозування.

Основним (базовим) інформаційним джерелом для прогнозного аналізу є ретроспективний аналіз, який здійснюється різними статистичними, математичними та іншими методами.

Фактичні та прогнозні надходження майнових податків до податкових органів м. Львова ілюструє рисунок 1.

З рисунка 1 випливає, що за період з 2002 по 2006 рр. фактичні надходження майнових податків постійно перевищували прогнозні. Починаючи з 2007 р., фактичні

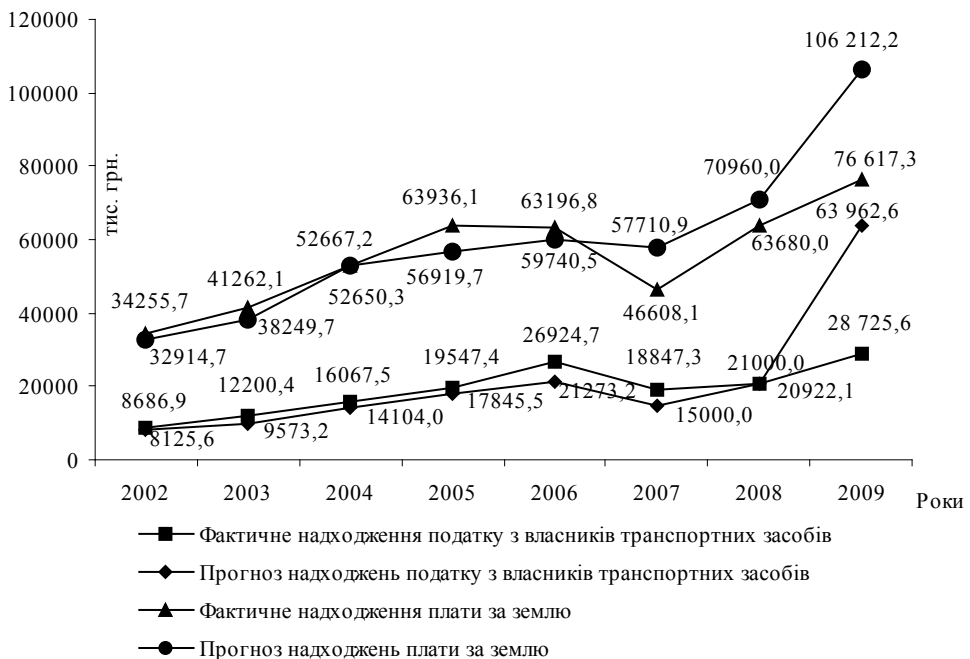

Рис. 1. Порівняльна динаміка фактичних та прогнозних надходжень майнових податків, отриманих податковими органами м. Львова у 2002-2009 рр.

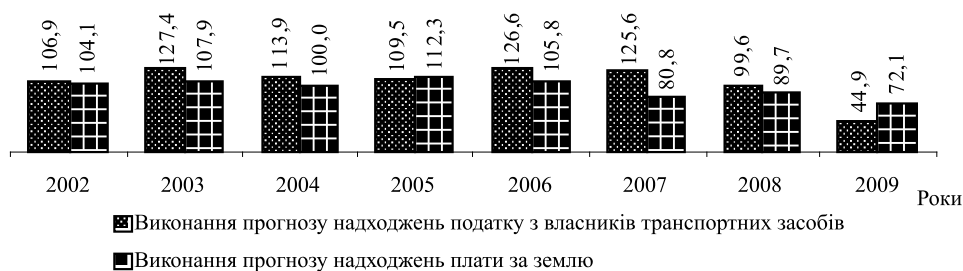

Рис. 2. Виконання прогнозу надходжень майнових податків до зведеного бюджету м. Львова у 2002-2009 рр., %

надходження плати за землю порівняно з прогнозними знизилася, а вже з 2008 р. знизилася фактичні надходження і податку з власників транспортних засобів. Виконання прогнозних надходжень у відносному вираженні відображене на рис. 2.

На підставі рис. 1 і 2 доходимо висновку, що ефективність роботи районних та міської податкових інспекцій м. Львова до 2006 р. була вищою, ніж сьогодні. Так, починаючи з 2002 р., спостерігається постійне перевищення фактичних надходжень податку з власників транспортних засобів над прогнозними: найвищого значення воно досягло у 2003 р. (127,4% прогнозних), 2006 р. (126,6%) та 2007 р. (125,6%).

Починаючи з 2007 р. фактичні надходження деяких майнових податків є нижчими за прогнозні, а у 2008 р. знизилась усі фактичні надходження майнових податків. У 2009 р. виконання прогнозу податку з власників транспортних засобів склало менше половини, а надходження плати за землю на третину менші від запланованих.

На сьогодні економічна наука не виробила універсальних методик прогнозування обсягів податкових надходжень до бюджетів різних рівнів, тому одним із першорядних завдань є вибір ефективного методу, або моделі прогнозування. Найчастіше для прогнозування податкових надходжень застосовуються економетричні моделі. Зарубіжні вчені рекомендують проводити короткострокове прогнозування податкових надходжень (місяць, квартал) за допомогою методів експоненційного згладжування, а довгострокове (1-2 роки) – виділенням тренду (криволінійне вирівнювання) та екстраполяції на основі методу найменших квадратів. Аргументами на користь цього методу є:

- порівняльна простота;
- економічність обчислень;
- можливість автоматичної побудови прогнозів;
- наявність ефективного математичного забезпечення [9, с. 35].

Моделі для прогнозування надходжень майнових податків до міського бюджету м. Львова відображені на рис. 3 та 4 відповідно.

На рис. 3, виділивши поліноміальний тренд методом екстраполяції, можна спрогнозувати з достовірністю апроксимації 0,9089 надходження плати за землю на наступні 2-3 роки. Прогнозування значень надходжень податку з власників транспортних засобів можна здійснювати з достовірністю апроксимації 0,9236.

Виходячи з умов, що склалися в Україні через нестабільність податкового законодавства, відсутність науково обґрунтованих підходів до формування національного податкового менеджменту, поєднання вітчизняної та зарубіжної практики прогнозування податкових платежів, практичний вибір того чи іншого

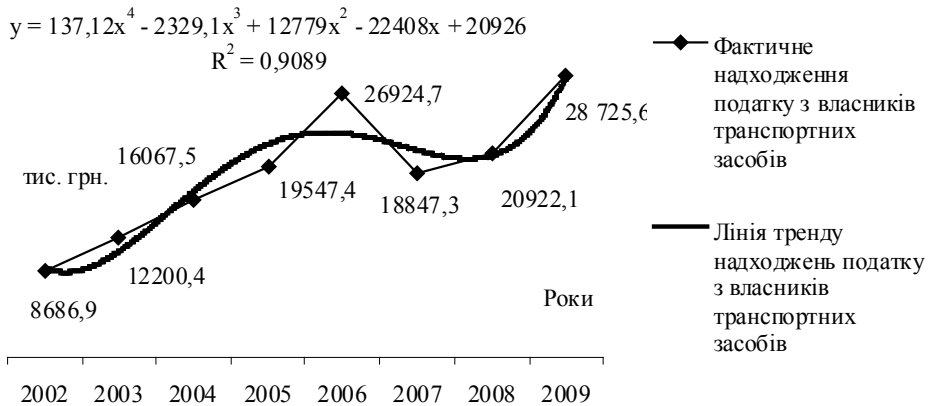

Рис. 3. Модель прогнозу надходжень податку з власників транспортних засобів до міського бюджету м. Львова

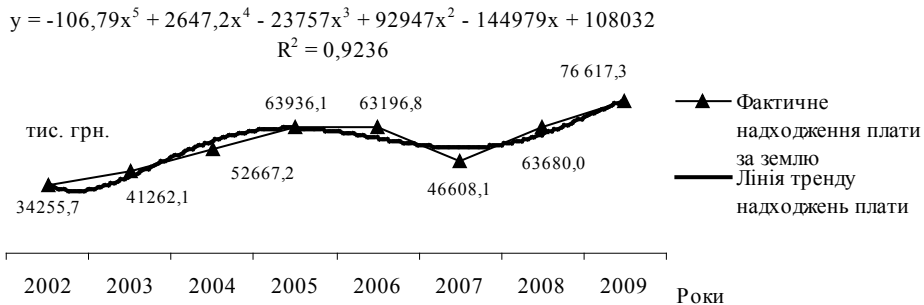

Рис. 4. Модель прогнозу надходжень плати за землю до міського бюджету м. Львова

методу прогнозування залежить від відповідного програмного забезпечення, кваліфікації працівників і технічної забезпеченості податкових інспекцій.

Податкове планування на рівні суб'єктів господарювання – це „цілеспрямована діяльність підприємства, зорієнтована на максимальне використання всіх нюансів чинного податкового законодавства з метою зменшення платежів до бюджету. При цьому діяльність платника податків спрямована не на порушення податкового законодавства, а лише на використання наявних пілг і особливостей податкового законодавства на свою користь» [10, с. 37].

За своєю суттю податкове планування розпочинається ще до реєстрації платника як суб'єкта підприємницької діяльності та охоплює низку взаємозумовлених етапів (рис. 5).

За умов нестабільної економіки податкове планування ускладнюється такими чинниками:

- 1) нестабільністю податкового законодавства, частим коригуванням законодавчих норм, наданням їм іноді зворотної дії;
- 2) відсутністю чіткого системного підходу до тлумачення податкових нормативних документів, наявністю різнопланової податкової інформації рекомендаційного характеру (листи, методичні рекомендації, відповіді на запити платників з проблем неузгодженості нормативної бази тощо);

Рис. 5. Основні етапи корпоративного податкового планування

- 3) низькою оперативністю запровадження податкових рішень у фіскальну практику;
- 4) різними методологічними підходами до порядку визначення податкової бази, належних до сплати сум податків;
- 5) громіздкістю податкової звітності, складністю документообігу в процесі податкового адміністрування.

Податковий менеджмент на рівні підприємств має багатофункціональне призначення, одним із напрямів якого є регулювання податкової бази, податкових платежів окремих об'єктів їх нарахування. За цим критерієм усі податки, які сплачують суб'єкти підприємницької діяльності, слід згрупувати таким чином:

- 1) податки, об'єктом нарахування яких є валовий оборот, тобто виручка від реалізації продукції (робіт, послуг);
- 2) податки, що нараховуються від отриманого чистого доходу – прибутку;
- 3) цільові збори і платежі на державне пенсійне та соціальне страхування від фактичних витрат на оплату праці;
- 4) податки, збори, інші обов'язкові платежі, об'єктами оподаткування яких є земельні ділянки, транспортні засоби, природні ресурси, майнові права, інші об'єкти власності в їх грошовому чи фізичному обчисленні.

Усі податкові платежі, незалежно від джерел їх сплати (включаючи податки і збори четвертої групи), в кінцевому підсумку зменшують чистий прибуток

підприємства. Врахування всіх факторів, які впливають на базу оподаткування, дає змогу не тільки позитивно вплинути на розмір прибутку шляхом оптимізації податків, а й перешкодити виникненню підстав для штрафних санкцій, зменшивши у такий спосіб загальний рівень витрат, пов'язаних з податковим адмініструванням на мікроекономічному рівні.

Для оцінки ефективності податкового планування використовують такі показники оцінки:

1. Абсолютне зменшення сплачених підприємницькою структурою податків за певний проміжок часу ($\Delta\Pi_A$):

$$\Delta\Pi_A = \Pi_1 - \Pi_0, \quad (1)$$

де $\Delta\Pi_A$ – абсолютне зменшення сплачених податків;

Π_0, Π_1 – загальна сума податків, що їх сплачує фірма відповідно в базовому та плановому періодах.

2. Відносне зменшення податкових платежів, що їх сплачує підприємство за певний час ($\Delta\Pi_B$):

$$\Delta\Pi_B = \Pi_1 \times \frac{O_{p_1}}{O_{p_2}} - \Pi_0, \quad (2)$$

де O_0, O_1 – обсяги реалізації відповідно в базовому та звітному періодах.

Відносне зменшення податків на відміну від абсолютної його величини дає змогу оцінити вплив на зміну податкових платежів підприємства зміни обсягів реалізації продукції, оскільки більшість податків змінюється пропорційно до обсягу реалізації тих чи інших показників.

3. Коефіцієнт використання пільг при оподаткуванні операційної діяльності (K_n), який визначається за формулою:

$$K_n = \frac{\sum \Pi_n}{\sum \Pi_n + \Pi_3}, \quad (3)$$

де $\sum \Pi_n$ – загальна величина пільг з оподаткування за певний плановий період часу.

Вказаний коефіцієнт дозволяє визначити ступінь мінімізації податків за рахунок використання податкових пільг.

4. Коефіцієнт ефективності корпоративного податкового планування (K_{en}) – визначається за формулою:

$$K_{en} = \frac{E_{\Pi 1}}{E_{\Pi 0}}, \quad (4)$$

де $E_{\Pi 1}$ – економія податків внаслідок податкового планування у плановому податковому періоді;

$E_{\Pi 0}$ – обсяг податкових платежів базового періоду.

Отже, реформування податкового менеджменту в галузі справляння майнових податків передбачає удосконалення такої його складової, як податкове планування та прогнозування на макрорівні і на рівні підприємства. Результати податкового планування слід оцінювати не лише за сумами економії податків, їх мінімізації та одержаних фінансових вигод, а й з позицій зменшення ймовірних збитків і витрат, які були б неминучими, якщо у фінансово-господарській діяльності не враховувати особливостей оподаткування.

Прогнозування податкових надходжень найчастіше здійснюється із застосуванням економетричних моделей. Короткострокове прогнозування податкових надходжень (місяць, квартал) проводиться за допомогою методів експоненційного згладжування, а довгострокове (1-2 роки) – виділенням тренду (криволінійне вирівнювання) та екстраполяції на основі методу найменших квадратів. Утім, ефективність організації податкового планування і прогнозування можлива лише за умови використання передових інформаційних технологій, що базуються на сучасній комп'ютерній техніці.

Список використаних джерел

1. Алиев Б. Х. Теоретические основы налогообложения : [учеб. пособие для вузов] / Б. Х. Алиев, А. М. Абдулгалимов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 159 с.
2. Василик О.Д. Податкова система України : [навч. посібн.] / О. Д. Василик. – К. : ВАТ «Поліграф книга», 2004. – 478 с.
3. Крисоватий А. Діалектика трансформації податкової політики України в контексті європейської інтеграції / А. Крисоватий, Т. Коцук // Журнал європейської економіки. – 2005. – Т.4 (№2). – С. 185-202.
4. Мысляева И. Н. Государственные и муниципальные финансы : [учебник] / И. Н. Мысляева. – М. : ИНФРА, 2003. – 268 с.
5. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : [навч. посібник] / В. М. Опарін. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
6. Перов А. В. Налоги и налогообложение : [учеб. пособие] / А. В. Перов, А. В. Толкушкин. – М. : Юрайт-М, 2002. – 555 с.
7. Самура Ю. О. Регулювання фіскальних систем в економіках перехідного типу / Ю. О. Самура. – Львів : ЛКА, 2003. – 200 с.
8. Черник Д. Г. Налоги в рыночной экономике / Д. Г. Черник. – М. : Финансы ЮНИТИ, 1997. – 383 с.
9. Безгубенко О. Ю. Прогнозування у податковому менеджменті / О. Ю. Безгубенко // Фінанси України. – 2003. – №2. – С. 33-38.
10. Василькова Т. В. Удосконалення планування податкових платежів / Т. В. Василькова // Фінанси України. – 2003. – №6. – С. 36-39.

Блонская В.И. Налоговое планирование как элемент администрирования имущественных налогов.

Исследованы общие черты, основные этапы и направления налогового планирования. Осуществлен сравнительный анализ фактических и прогнозных поступлений имущественных налогов, что дало возможность охарактеризовать работу налоговых инспекций города Львова. Построены модели прогноза поступлений с владельцев транспортных средств и платы за землю в городской бюджет города Львова. Обоснована целесообразность прогнозирования объемов налоговых поступлений с применением эконометрических моделей. Рассмотрена методика оценки эффективности налогового планирования. Ключевые слова: имущественные налоги, налоговое планирование, налоговое прогнозирование, корпоративное налоговое планирование.

Blonska V.I. Tax Planning as the Element of Property Taxes Management.

General features, basic stages and directions of tax planning are outlined. The comparative analysis of actual and prognosis property tax revenues is carried out, which made it possible to characterize the work of tax inspections of Lviv. The forecast models of revenues from vehicle owners' tax and land tax in the city budget of Lviv are built. Expedience of tax revenues forecast is proved with the use of econometric models. Methods of evaluation of the tax planning efficiency are considered.

Key words: property taxes, tax planning, tax forecast, corporate tax planning.

Надійшло 16.02.2009.